

AkersDølen

Medlemsblad for Groruddalen Historielag



Innkalling til årsmøte torsdag 14. mars kl. 19.00 i stabburet på Nordtvet gård

Saksliste:

1. Åpning. Godkjenning av innkalling
2. Valg av møteleder, referent
og to personer til å underskrive protokollen
3. Styrets beretning for året 2023
4. Regnskap 2023
5. Budsjett 2024
6. Fastsetting av kontingenten for 2024
7. Innkomne forslag
8. Valg

Faglig innslag:

Tor Paulsen forteller om Ervald Larsens liv
fra hestekar til uteligger (ikke avklart)

Enkel servering.

Vel møtt!

På Stabburtrappa	side	2
Hva skjer?	side	3
Styrets beretning for 2023	side	4
Foredrag om gamle Linderud skole	side	8
Lasaronene på Økern	side	10
Til minne om Trond Larsen	side	15

AkersDølen

Medlemsblad for Groruddalen Historielag

Returadresse:

Groruddalen Historielag
Postboks 37 Grorud
0905 OSLO

Besøksadresse:

Stabburet Nordtvet gård
Gårdsveien 1 - 3

Kontakt:

E-post: post@grohi.no
Hj.side: www.grohi.no
Org.nr 989 556 924
Bankkonto nr: 7877 08 52381
Vipps nr: 22102

AkersDølen's redaksjon:

Anne Fikkan

STYRET

Leder og ansv.red.:

Dan Brovold

Nestleder: Geir Nordhus

Sekretær: Kari Brun Wisløff

Styremedlem/Webmaster:

Kristian Skaane

Styremedlemmer:

Anne Finhammer
Anne Fikkan
Harald Olsen

Bokføring:

Øyvind Ragnar Bjørklund

Produksjon:

Yello Digital AS
www.yellodigital.no

På Stabburstrappa

Godt nytt år ønskes alle medlemmer av Groruddalen Historielag.

Vi i styret går inn i 2024 med forventninger om at det skal bli et aktivt år for laget.

I oktober lanserte vi årboka for 2023 noe som jo er et høydepunkt for oss. Salget har gått bra og vår årbok er den mest solgte boka før jul hos Nordli på Grorud. Dette gleder oss.

Det stunder mot årsmøtet som avholdes den 14. mars. I Dette nummeret vil dere finne innkalling og årsmelding. Vi håper mange av dere kommer på møtet.

Den økonomiske situasjonen for historielaget er veldig bra, men i fjor brukte vi for mye penger og overskred budsjettet. Noen av inntekstpostene var budsjettet for høye og noen kostnader for lave. Det vil bli redegjort for på årsmøtet.

I 2023 avsluttet vi samarbeidet med det trykkeriet som har trykket vårt medlemsblad i mange år. De var rett og slett blitt altfor dyre. Vi har innledet en avtale med det trykkeriet som trykker våre årbøker, Yello Digital som ligger på Vestre Haugen. Vi fikk en langt rimeligere pris på trykking, de er flotte å samarbeide med og de trykker også den nye informasjonsbrosjyren vår.

Vi er ikke ferdig med planleggingen av aktivitetene for i år, men det blir en ny vandring på gamle Furuset i august, vafler på Liastua den 9. mai Kristi himmelfartsdag og vandring langs Pilegrimsleden. Steinhoggerfestivalen blir i år arrangert 16. – 19. august og da holder vi Steinhoggermuseet åpent. Vi tar sikte på å arrangere flere guidede turer i år, men har ikke fastsatt noen datoer ennå. Vi håper også å gjenta familieturen i Lillomarka i år.

Dersom noen er interessert i å delta i styret for historielaget eller vet om noen som kunne tenke seg det, så ta kontakt.

Groruddalen Historielag
Dan Brovold, leder



GRORUDDALEN HISTORIELAG



Forsidebilde: Nordre Lindeberg gård fotografert
en januarmatt i 2024 av Anne Fikkan

Hva skjer i 2024?

- 25. februar** Steinhoggermuseet har åpent
- 14. mars** Historielagets årsmøte med faglig innslag kl. 19.00
- 2. april** Steinhoggermuseet har åpent
- 9. mai** Servering av vafler ved utendørgudstjenesten på Liastua
- 26. mai** Steinhoggermuseet har åpent
- 30. juni** Steinhoggermuseet har åpent
- 16. – 18. august** Steinhoggerfestivalen
- 25. august** Åpent steinhoggermuseum
- 28. august** Vandring på Furuset
- September** Vandring på Ulven
Skogstur med Håvard Pedersen
Åpent steinhoggermuseum
- Oktober** Lysvandring langs Alnaelva
Lansering av årbok
Åpent steinhoggermuseum
- November** Åpent steinhoggermuseum

I tillegg tar vi sikte på 1- 2 foredrag om aktuelle temaer.

Følg med på Historielagets nettside og i Akers Avis Groruddalen for nærmere informasjon.

Åpningstiden for steinhoggermuseet i Grorudveien 3 er fra kl. 12.00 til kl. 14.00. Det er gratis adgang.

Husk å melde adresseforandring ved flytting!

Vi får ofte medlemsblader i retur fordi ny adresse er ukjent for posten.

Endring gjøres enkelt ved å sende en e-post til post@grohi.no





Styrets beretning for 2023

Til behandling på årsmøtet i 2024



Historielagets nye brosjyre

Etter valgene på årsmøtet 2023 så Groruddalen Historielags styre og komiteer slik ut:

Leder: Dan Brovold – valgt for to år

Nestleder: Geir Nordhus –ett år igjen

Sekretær: Kari Brun Wisløff - valgt for to år

Styremedlemmer: Kristian Skaane – valgt for to år
Anne Finhammer – valgt for to år

Harald Olsen – ett år igjen

Anne Fikkan – ett år igjen

Regnskapsfører: Øyvind Ragnar Bjørklund - på valg

Revisor: Eli Løkkerbekken- på valg

Valgkomité: Vidar H. Noreng – på valg
Rolf Torbo – på valg

Medlemmene i årbok komitéen er oppnevnt av styret;

Anne Finhammer

Fridtjof Funder

Jan Arne Tangerud

Det var 407 medlemmer i Groruddalen Historielag ved årsskiftet 2023/2024

I tillegg til enkeltpersoner er bedrifter, skoler, bydeler og andre organisasjoner medlemmer.

Seks personer er æresmedlemmer; Gro Hoddevik, Jan Arne Tangerud, Anne Finhammer, Sigrun Opheim, Arvid Larsen og Kristian Skaane.

Vi minnes æresmedlemmene Hjalmar Kielland og Guro Bramness som gikk bort i 2023.

Område

Historielaget definerer bydelene Alna, Bjerke, Grorud og Stovner med tilhørende marka områder, som sitt virkeområde. Det er stort sett det samme området som i offentlige dokumenter betegnes som Groruddalen.

Formål

Vårt formål er å samle og utbre kunnskap om Groruddalens historie. Laget skal arbeide for registrering og vern av kulturhistoriske fornminner av alle slag i Groruddalen, i samarbeid med lokalbefolkningen, andre historielag, organisasjoner og myndigheter. Kunnskap om den historiske utvikling i Groruddalen, kulturverdier og annet materiale vil laget gjøre tilgjengelig for lokalbefolkningen ved å utgi årbøker, medlemsblad, medlemsbladet AkersDølen og bidrag i aviser og blader.

Styrets arbeid og aktiviteter

2023 har vært et normalt for Historielaget. Det er avholdt åtte styremøter. Medlemsbladet AkersDølen kom ut med to numre i 2023.

Vi arrangerte en historisk vandring på Furuset der Harald Olsen ledet an og hadde en familietur med utgangspunkt fra Isdammen på Årvoll under ledelse av Håvard Pedersen. Kristi himmelfartsdag stekte vi og serverte vafler til de frammøtte i samarbeid med Seniorgutta i HSIL og Jan Arne Tangerud ledet en tur langs Pilegrimsleden.

Vi arrangerte også et foredrag på Steinhoggermuseet der Thor Gotaas fortalte om *Lofferne* og hadde vår faste gapahuk med suppeservering, bål og bildekonkurranse under lysvandringen langs Alna under rutinert ledelse av Harald Olsen.

Årboka for 2023 ble lansert på Nordtvet gård med stort frammøte. Det ble gitt smakebiter fra boka fra noen av forfatterne; Anne Fikkan, Rolf Torbo og Håvard Pedersen.

Styrets medlemmer har holdt en rekke lokalhistoriske foredrag i lag og foreninger i Groruddalen.

Vi har i år laget en ny informasjonsbrosjyre for Historielaget. Anne fikkan tok hovedansvaret for denne utarbeidelsen.

Steinhoggermuseet

Groruddalen Historielag har oppnevnt et styre for å ivareta driften av Steinhoggermuseet i Grorudveien 3, bestående av Kirsten Bærrum (leder) Anne Finhammer, Asbjørn Woll og Dan Brovold. Det er et godt samarbeidet med bydel Grorud og Grorud Samvirkende foreninger.

Museet er åpent siste søndag i måneden fra kl. 12.00 til 16.00 (unntatt juli, august og desember) og under hele Steinhoggerfestivalen. Museet var godt besøkt i 2023.

Samarbeid

Historielaget er medlem av Fellesrådet for historielagene i Oslo og samarbeider med andre historielag i enkeltsaker. Historielaget har et godt samarbeid med bydelene Alna, Bjerke, Grorud og Stovner. I relevante saker fra bydelene er vi høringsinstans.

Historielaget har også et godt samarbeid med vår lokalavis, Akers Avis Groruddalen. Her annonseres alle våre tiltak og arrangementer. Avisen har gjerne en bred og god dekning av våre aktiviteter.

Groruddalen Historielag er representert i styret til Pilegrimsenter Oslo ved Jan Arne Tangerud.

Historielaget har også godt samarbeid med Oslo Museum, Byantikvaren og Byarkivet.

Bildebasen

Historielagets samling av historiske fotografier består nå av over 7000 fotografier fra Groruddalen og er stadig i god vekst. Etterspørselen etter bilder fra samlingen er stor. Vi retter en stor takk til Jan Arne Tangerud og Arvid Larsen for deres innsats med dette viktige dokumentariske arbeidet.

Vi er nå tilbake til en felles plattform for billedarkivet etter et par år med en egen plattform.

Historielagets videofilmer

Historielaget har samlet flere videofilmer som kan sees via vår nettside.

Historielagets nettside

Hjemmesiden på internett www.grohi.no redigeres av Kristian Skaane. Her finnes bildebasen, videoopptak og omtale av våre arrangementer. Her er også oversikt over alle publikasjoner som er utgitt av historielaget og vår nettbutikk.

Årboka

Det er svært viktig sak for Groruddalen Historielag å få utgitt vår årbok. Det er et mål å få inn artikler fra alle de fire bydelene. At vi får nye artikler hvert år er en forutsetning for at vi årlig kan gi ut en årbok. Til nå har dette lyktes, og vi takker alle artikkelforfatterne for bidrag og oppfordrer alle til å sende oss bidrag.

Vi søker hvert år bydelene Alna, Bjerke, Grorud og Stovner om økonomisk tilskudd til produksjon av årboka. For 2023 utgaven fikk vi bidrag fra bydelene Alna, Bjerke, Grorud og Stovner med 10.000 kr. fra hver, og det er vi meget takknemlige for. Denne støtten betyr at vi har et økonomisk grunnlag for å utgi årboka. Vi håper bydelene vil fortsette å støtte dette viktige arbeidet.

Årboka sendes til faste abonnenter og kan kjøpes via vår nettside og i bokhandelene på Grorud og Stovner, eller på Deichmanske bibliotek på Bjerke.

Kontoret

Groruddalen Historielag har sitt kontor på stabburet på Nordtvet gård. Vi har ikke lengre fast åpningstid, men besvarer alle henvendelser på e-post (post@grohi.no).

Oslo, januar 2024

Dan Brovold, leder

Geir Nordhus, nestleder

Anne Fikkan, styremedlem

Anne Finhammer, styremedlem

Kari Brun Wisløff, sekretær

Harald Olsen, styremedlem

Kristian Skaane, styremedlem

Foredrag om Linderud gamle skole i samarbeid med Deichman Bjerkes venner 18. januar 2024



Det var fullt hus på Bjerke bibliotek (over 60 fremmøtte). Foto: Kari Brun Wisløff.

✚ Av Kari Brun Wisløff

Anne Fikkan innledet om de første 40 årene med skole på Sandbakken. Hun fortalte at Byarkivet viste seg å ha mye mye stoff om den gamle skolen.

Utgangspunktet var Linderudgodset som var en veldrevet storgård. Godseier Mogens Larsen Mathiesen viste stor handlekraft da en ny skolelov ble vedtatt i 1860. Til da hadde det vært omgangs-skole, men nå ble det pålagt med faste skoler. Godseieren hadde hele 18 tilhørende husmannsplasser. Det fantes og hele 151 skolepliktige barn i kretsen. Bare 73 gikk på Linderud skole, de «fine» hadde egne tilbud, og noen barn måtte være hjemme og hjelpe til med gårdsarbeid. Så godseieren bygget skole på Sandbakken, for skoleveien ville blitt for lang til Sinsen.

Det var to skolerom i første etasje og bolig for lærer i annen etasje. Lønnen var lav, men 10 mål jord hørte til. Først var det bare ni ukers undervisning som etter hvert økte til 38 uker. En lærerinne ble ansatt og bodde også i annen etasje. Hun og læreren ble uvenner, men godseieren løste problemet ved å bygge et skolehus til. Det var også et uthus med plass til vedbod og utedoer.

Skolebudsjettet var beskjedent, kart over «Jødeland» og Aker og et par oppbyggede skrifter var med og en lesebok til hver. Og fysisk avstraffelse som ris med spansk-røret, rapp over fingrene med linjalen og lugging var dagligdags helt til 1936.

I 1889 kom en ny lov som åpnet adgang til å kunne ha en klasse på hvert trinn. Skolestyret vedtok da å bygge nye,



Skolebygningene og uthuset fotografert av Widerøes flyveselskap i 1960.

moderne skoler på Grorud, Løren og Bryn. Dette førte til mye spetakkel i skolekretsene. Foreldrene ville ha sin gamle skole, men de ble «sultet» ut økonomisk. Og etter hvert kom barna til Løren (ferdig i 1891) og Grorud (1900).

Haaken Christian Mathiesen bøyde seg for vedtaket, og skolen og tilhørende jord gikk tilbake til godset.

Beskjær mest mulig; det vi si at den gamle skolen beholdes og husmannsplassen og mye av skogen tas bort>

Tor Paulsen tok over og fortalte om livet på Linnerud skole etter at skolen var stengt og overtatt av Linnerud gods.

Hva skjedde med stedet? Linderudgodset hadde mange ansatte og stort behov for boliger. Og vår foredragsholder kunne fortelle at han faktisk hadde bodd i den gamle skole fra han ble født i 1950 og i seks år. Hans far var ansatt på godset. Det var totalt fem boenheter i de to bygningene som måtte endres noe for å bli boliger.

Noen av leieboerne:

- * Laurentius Laheid var første leier.
- * Tor Paulsens farfar jobbet på Linnerud gård fra 1904.

- * Fred Larsen kom til gården og flyttet inn på Sandbakken (skolen). Hans første-fødte het Ervald og var født i 1904. Han ble etter hvert alkoholiker og uteligger.
- * Emma, født på Veitvetplassen, gikk på Linderudskolen. Hun hadde jobb på Linderud gård i 60 år og jobbet som gårdskar. Hun fikk tilnavnet «Linderuds Moder Jord».

Krigsårene: På Sandbakken ble det bygget to tyske militærleirer: På øvre og nedre Tonsenhagen. Det ble bygget 30 brakker og 300 soldater holdt til der. Etter krigen ble alt revet, men en brakke endte opp som bolig i Brobekkveien. Og et tømmerhus ble stående (- se Historielagets årbok 2023).

I 1950 kom det store tidsskillet for området. Bolignøden var stor i Oslo, (Aker var slått sammen med Oslo i 1948) og USBL kjøpte tomter på Stig. Og i 1953 kom nye reguleringsplaner.

Tor Paulsen og familien hans flyttet fra Sandbakken til ny blokkleilighet på Tonsen-jordet.

I 1971 var Sandbakken innebygget av blokker. De tre bygningene var revet, og en barnehage er bygget der de to skolestuene sto. Håndarbeidsbygget besto av laftet tømmer, og etter en del leting fant Tor Paulsen at tømmeret hadde endt opp som hyttemateriale i Telemark.

For ikke så lenge siden fant han igjen den store steinhellen som var trammen på den gamle skolestua. Den er nå tram til barnehagen, og er et fint minne om den gamle skolen.

Vi takker Anne Fikkan og Tor Paulsen for et fint dypdykk i Groruddalshistorien.

21 lasaroner i en teglverksovn

De som har levd lenge på Økern, husker teglverket som lå langs Østre Aker vei mellom Økern og Risløkka. Den kunnskapsrike lokalhistorikeren Egil Jensen (1925 - 2006) fortalte at teglverksovnene ga varme og ly i kalde vinternetter til «løse eksistenser»: Uteliggere, husville, lasaroner, omstreifere og tiggere. Noen ganger ble de jaget, men stort sett ble de oppfattet som harmløse og fikk være i fred. Når arbeidsstokken kom om morgenen, var de uansett borte. «Øvrigheten» skydde de, naturlig nok - «løsgjengeri» var straffbart frem til 2005. Men 1. desember 2020 kom en nidkjær folketeller over dem som varmet seg i ringovnen. Han talte opp 21 personer som han karakteriserte som lasaroner og fylte ut sine skjemaer. Denne artikkelen gir noen glimt av hvem de var.

✚ Av Anne Fikkan

Litt om teglverket

Kunnskapen om å tørke og brenne leire til teglsten kom til Norge med munkene på slutten av 1200-tallet. Disse steinene

ble brukt til kirker og kongelige bygg. Men samfunnsutviklingen med offentlige bygninger, industrialisering og stor innflytting til byene på 1800-tallet, medførte etablering av mange teglverk. Rundt hovedstaden fantes det leire i 50 – 70 meters lag, og etter hvert 39 teglverk.

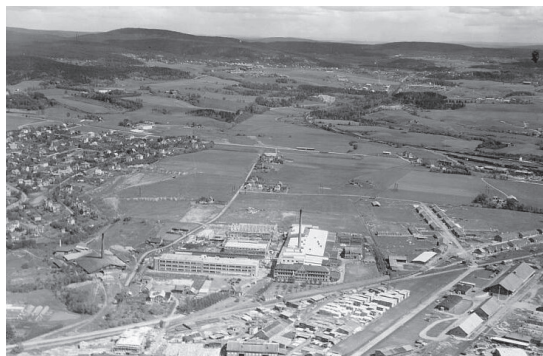
Fra 1860-tallet tok man i bruk ringovnen. Tidligere hadde teglverksovnene måttet kjøles ned mellom hver brenning. Nyvinningen gjorde at brenningen kunne skje kontinuerlig. Ovnen hadde form som en løpebane på 70 - 100 meter der brent tegl var avkjølt og ubrent kunne settes inn. Fyringen foregikk ved at man helte brensel ned gjennom fyrhull på taket av ovnen.

I Groruddalen hadde vi fire teglverk; Alna Teglverk (der Alnasenteret ligger i dag), Aker Teglverk (på Økern), Bredtvet Teglverk (mellom fengselet og Trondheimsveien) og et på Økernlund som aldri kom ordentlig i drift.

«Vårt» teglverk ble anlagt i 1860. I 1934 ble det modernisert og gikk da for å være et av



Ringovnen på Kristiania teglverk på Bryn fotografert av Carlo Lampi. Fotografiet er hentet fra teglverk.no. Teglverksbygningen i Nils Hansens vei 18 og ringovnen er intakt.



Økernområdet fotografert av Widerøes flyveselskap i 1948. Standard Telefon- og kabelfabrikk ses midt i bildet, teglverket til venstre med den høye pipen. Bildet finnes i historielagets billedatabase.

Folketelling i Norge
1 desember 1920.

Skjema 1. Personseddel nr. 12
Oles herred. Tellingskrets nr. 12

Hus- og husholdningsliste nr. 167, Gårds nr. _____, Bruks nr. _____

1. Fullt navn: Ole Thompson
2. Mannkjønn¹. Kvinnekjønn¹.
3. Fødselsdag: 9/8 i året 1859
4. Fødested: _____ | Også herred eller by i Norge | eller fødested utenfor Norge.
5a Ugift¹. — Gift¹. — Enke¹. — Enkemann¹. — Separert eller bevilling¹. — Lovlig fraskilt¹.
5b For gifte kvinner: Når gift? _____ | Opplysningene gjelder nåværende ekteskap.
6. Levevei (hovederhvervet, se Regler for utfyllingen: Spørsmål 6). hagbruk
7. (Se Regler for utfyllingen: Spørsmål 7).
a. Hvis De arbeider for andre (som funksjonær, arbeider o. s. v.): Hvem arbeider De for?
b. Hvis De driver egen virksomhet: Anvender De leiet arbeidshjelp (ja eller nei)?
8. Bierhverv (eller blinntekt).
Har man ingen blinntekt av nogen betydning settes „nei“.
¹ Her kan svares ved tydelig understreking av de ord som passer.

9. For alle som vesentlig forsørges av andre:
Angi forsørgerens hovederhverv nøyaktig _____

Merk: Hjemmeværende barn under 15 år regnes alltid som forsørgede; deres eget erhverv anføres som bierhverv i foregående rubrikk.

10a Blind¹. — Døvstum¹. — Sinnssyk¹. — Åndssvak¹. — Legemlig vanfør¹. — Syk¹.
For alle disse angis også hjemstavnsskammen _____

10b Er blindheten, døvheten o. s. v., vanføreheten eller sykdommen: Antagelig medfødt¹ eller i hvilken alder fremtrådte: _____

11. Arbeidsdyktig¹. — Vesentlig nedsatt arbeidsevne¹. — Helt arbeidsudyktig¹.
12. I hvilket land statsborgerskap: Norge¹ eller _____
13. For alle norske som har vært minst 2 år i Amerika: Hvilket år reist fra Norge? _____ Hvilket år hjemkommet? _____
14. Trossamfund: Statskirken¹ eller _____
15. Stilling i husholdningen: Hovedperson¹. — Hustru¹. — Sønn¹. — Datter¹. — Tjener¹. — Losjerende: med full kost¹, med delvis kost¹, uten kost¹. — Besøkende¹ o. s. v. _____

16a Er De fast bosatt i huset (ja eller nei)? ja
Hvis „nei“, hvor bosatt? la i den husl. oven næst listet
16b Var De tilstede i huset natt til 1 desember (ja eller nei)? ja
Hvis „nei“, antagelig opholdssted? _____

17a Nasjonalitet: Norsk. — Lappisk (fastboende). — Lappisk (nomadiserende). — Kvensk. — Norsk-lappisk. — Norsk-kvensk. — Lappisk-kvensk.
17b Hvilket språk tales til daglig i hjemmet: Norsk. — Lappisk. — Kvensk.

¹ Her kan svares ved tydelig understreking av de ord som passer.

Ett av folketellingsskjemaene. Oles etternavn, fødselsdato og fødested er ikke korrekt. Side to er like for alle de 21 lasaronene. Spørsmålet om personen er fast bosatt i huset, besvares med «ja, husvild» og utdypes litt selv motsigende med «lå i en teglv.ovn nat til 1. dec.».

landets mest moderne. Det kunne på sitt meste produsere 160.000 murstein i uken. Verket var det siste som ga seg i Grorud-dalen. Det ble lagt ned i 1974, men den store, verneverdige pipen sto til 1988.

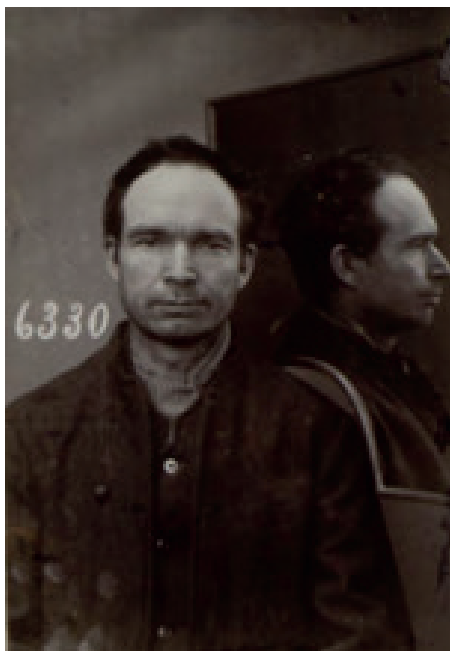
Folketellingen

Det er tydelig at en del av lasaronene hadde vært ute både en og flere vinter-netter og taklet myndighetspersoner før. Kreativiteten, men også motviljen, var trolig stor når de skulle oppgi navn, fødested og fødselsdato. Samarbeidsvillige var de 21 neppe - alle skjemaene er mangelfullt utfyllt og med likelydende tekst blant annet på spørsmålet om fast bopel.

Fattiglovene hadde fra gammelt av strenge straffebestemmelser for personer som flakket rundt uten arbeid og fast bopel. I 1900 kom det en egen lov om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap. Hensikten

med loven var å begrense omfanget av omstreiferi, som var ansett for å være et omfattende samfunnsproblem. Første gangs pågrepelse ga en advarsel. Ved gjentakelser kunne vedkommende idømmes opphold på tvangsarbeidsanstalt eller fengsel med økende varighet. Det skjedde mange revisjoner av loven, men først i 1970 ble tvangsarbeid som straff opphevet og beruselse på offentlig sted avkriminalisert.

En lasaron er ifølge Store norske leksikon «en fillet og forkommen person, en tigger eller en slusk». Betegnelsen «lasaron» ble sjelden brukt i folketellingene. Utenom våre 21, finnes det bare tre til i digital-arkivet i hovedstadsområdet; (Kristiania og Aker herred). Vi finner bare syv tiggere og betlere, samt tre løsgjengere. Omstreifere er det flere av, men de er alle på straffe- eller arbeidsanstalter. Og utenom våre på Økern, er det kun registrert 22 «husvilde».



Ole avbildet i Oslo politikammers forbryteralbum 1899-1901.

De befant seg i Kristiania distriktsfengsel i Møllergaten. Disse betegnelsene er med andre ord brukt av myndighetene, ikke de personene det gjaldt. De kalte seg ofte løsarbeidere eller dagarbeidere.

Våre lasaroner kom fra hele landet, men flest fra Østlandsområdet og Kristiania. Ingen var født i Aker, og bare en i Sverige. Det var 20 menn og én kvinne. Halvparten var mellom 30 og 39 år; den yngste 18 og de to eldste 62.

Siden mange ga gale eller ufullstendige opplysninger til folketelleren – dette var før legitimasjon var påkrevd – har det bare vært mulig å finne igjen ti av de 21 i offentlige kilder. Deres skjebner kan imidlertid gi oss en pekepinn på hvem som søkte tilflukt ved teglverksovnene på Økern denne desembernatten i 1920. Her er fortellingen om noen av dem.

Den gamle fengselsfuglen

Ole var 62 år i desember 1920. Døpsprotokollen viste at han var snaue 14 måneder eldre enn det han senere oppga. Han vokste opp på en husmannsplass utenfor i en mindre by på Østlandet med tre brødre og to søstre. Husmannsplassen var for liten for å brødfø så mange, så barna måtte ut for å finne arbeid så snart de ble gamle nok; de vil si når de var konfirmert.

Om Ole var et skolelys, vet vi ikke. Men i konfirmasjonsprotokollen fikk han laveste karakter – men bestått – i «Kristendoms-kundskab og Flid». Han dro til Kristiania etter et kort opphold i Ullensaker, der han forsøkte å få seg arbeid. Det gikk ikke bra. Han ble arrestert for tyveri første gang i 1894 og fikk en dom på 20 dager «på vand og brød». Han var ikke mange dager utenfor fengselsmurene før han ble tatt for nye tyverier, og hver gang ble straffen strengere. I Botsfengslets protokoll kan vi lese: «Ved Oslo lagsogns lagmansrets dom af 7 marts 1899 er han nu for grovt og simpelt tyveri efter forhen 3 gange at have været dømt for tyveforbrydelse, der begrunder stigende straf ilagt 2 aars strafarbeide.»

I forbindelse med oppholdet på Botsfengselet opplyses det at han har «været henfalden til drik og var beruset da den forbrydelsen blev begaaet, for hvilken han nu er dømt». I fengselet fikk han gode skussmål, men bare tre måneder etter løslatelsen ble han sendt til Akershus landsfengsel for å sone en ny dom på halvannet års straffarbeid, også denne gang for tyveri. Lillebroren hans var på den samme galeien; han døde av tyfus i dette fengselet fire år før Ole kom dit. Også han hadde også en lang rekke dommer for tyveri; den siste på fire år.

I folketellingen i 1910 er Ole i Rådhusgaten 7, i arresten for husville. Hvordan han havnet på Økern, langt ute på landet,

fem kilometer og lange bakker fra hovedstaden denne desembernatten i 1920, vet vi ikke. Men teglverksoven var varm og romslig, med plass til mange likesinnede.

I fengselsprotokollen fra 1899 oppga Ole å ha god helse. Den må ha vært eksepsjonell, for han levde til han ble 86 år. De siste årene bodde han i Mangelsgården (Prinds Christian Augusts Minde). Tidligere var dette en tvangsarbeidsanstalt, men i Oles siste dager var den et vernehjem.

Sunnmøringen som gikk til grunne i hovedstaden

Lars var født i 1881 og vokste opp i Ålesund. Faren var skipsfører. Familien var stor; to gutter og fire jenter. De bodde til leie og flyttet ofte, men hele tiden i kaiområdet. Lars var nest yngst, og så de andre søsknene flytte ut så snart de ble gamle nok. Selv ble han boende noen år lengre: Moren døde, faren giftet seg på nytt, men også stemoren døde. Den ene søsteren «kom i ulykka» og flyttet hjem med sønnen.

Til slutt dro også Lars: Til hovedstaden, som så mange andre. Han kom en gang mellom 1900 og 1910 og forsøkte å livnære seg som fisker. Det gikk ikke så bra. En tid leide han en del av rommet til enke i et losjihus på Vaterland (der Oslo Spectrum er i dag), men fikk så et rom i herberget i Urtegaten 16 på Grønland, der han var stuert sammen med 114 andre enslige menn og fire kvinner.

Vi må tro at han ønsket å finne arbeid etter tiden som husvill, for året etteble han registrert med adresse på Kristiania arbeidskontor. Hvor han sov vet vi ikke, men han fikk hjerneslag utenfor samvirkelaget i Brogaten og døde før han kom frem til hospitalet.

Lasaronkvinnen

Folketellingen opererer med to kvinner. Dette er en av dem:



Kristine viste seg å være Kristian. Folketelleren strekte tydelig under for «kvindekjønn». Hvordan det kan ha gått til, kan vi bare spekulere på. Kanskje var han letturt, kanskje var han nervøs, og kanskje hadde «Kristine» trukket skjerfet godt opp. Etternavn og fødselsdato var for øvrig korrekt oppgitt. Kristian viste seg å være en gjenganger hos politi og fengselsvesen.

Den eneste «ekte» kvinnen ved teglverksovnene var Johanne.

Hun var født i Sverige 37 år tidligere. Hun var ikke like dreven som sine mannlige venner i å «justere» personalia, for hun lar seg finne i folketellingen for 1910. Da bodde hun sammen med familien i Pipervika; arbeiderstrøket mellom Tordenskioldsgate og Ruseløkkveien som måtte vike for Oslo rådhus.

Ektemannen var 30 år eldre enn Johanne. De bodde noen år i en av nabokommunene til hovedstaden, men flyttet til Bakkegaden i Pipervika en gang mellom 1907 og 1910. Der hadde familien skaffet seg en leilighet på ett rom og kjøkken. De fire døtrene var da åtte, fem, fire og tre år. Far var «løsarbeider», det vil si at han livnærte seg av forefallende arbeid. Johanne - som må ha hatt det strevsomt med fire små barn - opplyser til folketellingen at hun «sælger lodder på jenstande for andre».

Hva som gjorde at Johanne ti år senere var lasaron og husvill, finnes det få spor av i de offentlige registrene, men det ser ut til mannen døde av kreft i 1913 og at

den yngste datteren ble tatt hånd om av fattigvesenet og utplassert på en gård i en av nabokommunene.

Sørlandingen som kom seg ut av uføret

Han som kalte seg Wilhelm Olsen for folketelleren og senere politiet, snakket ikke direkte usant. Faren hans het riktignok Ole, så Olsen er ikke galt, men siden han var født som uekte barn; det vil si utenfor ekteskap av en 18 år gammel mor og vokste opp sammen med henne og besteforeldrene, brukte han navnet på husmannsplassen deres som etternavn. Faren var dessuten raus med fornavnene og la til to keisernavn – Frantz og Wilhelm – i tillegg til det som ble brukt til daglig: Ole. Familien bodde i en liten bygd i det indre av Sørlandet.

Ole Frantz Wilhelm var en av de yngste av lasaronene med sine 21 år. Han kom til Kristiania en gang etter 1910, og må ha havnet på skråplanet, for i 1926 ble han innlemmet i forbryteralbumet og satt i fengsel. Detaljene om dette er innenfor 100-årsklausulen, så vi vet ikke hva han ble dømt for eller hvor lang dom han fikk.

Men vi vet at det kanskje gikk bra med mannen med de fornemme navnene: Han reiste tilbake til Sørlandet og giftet seg. Så døde han i 1943, 44 år gammel.

Avslutning

Omstreifere og uteliggere var et vanlig syn i Groruddalen til ut på 1960-tallet. I historielagets årbøker finner du flere artikler om dem: Nils G. Skarning: Uteliggere (årboka for 2005), Håvard Pedersens to artikler Uteliggere i min barndoms verden (2013) og Restaureringen av Harald Grandes hytte (2019), Gro Hoddevik: Ubudne hyttegjester i Årvollåsen (1889-1990) og Tor Paulsen, Fra Solbakken til rennesteinen – Ervald Larsens liv fra hestekar til uteligger (2021). På hjemmesiden til historielaget, grohi.no, finner du også en film om Harald Grandes liv (Nybyggeren av Helene Sommer).



Ervald Larsen (1904-1975) fotografert på Bjerkebanen i etterkrigsårene. Bildet finnes i historielagets billedatabase.

Du kan også lese mer om teglverksvirksomheten i Beate Muris artikkel Kortreiset tegl for murbyen Kristiania i årboka for 2016, Jens Brovolds artikkel Teglverkindustrien i Østre Aker (1989-90), Arild Hollands artikkel Økernlund Teglverk og grunnleggeren Friedrich Wilhelm Holland (2004) og Jon Dalens artikkel Alna teglverk (2005).

Kilder

- Digitalarkivet: Folketellinger, kirkebøker og adressekalendere
- Groruddalen historielags årbøker; artiklene som er nevnt over
- Lov 31. mai 1900 nr. 5 om Løsgjænger, Betleri og Drukkenskap, Nasjonalbiblioteket, nb.no
- Norsk historisk teglverksdatabase, teglverk.no
- Ot.prp.nr. 113 (2004-2005) Om lov om oppheving av løsgjengerloven og om endringer i straffeloven m.v., Stortinget.no

Til minne om Trond Larsen

✚ Av Kirsten Berrum

Det var med stor sorg jeg fikk høre at Trond Larsen har gått bort. Han ble etter hvert også en veldig god venn, etter at jeg via mange tips fikk høre at han var en person som satt inne med mye viten om både det ene og det andre av Groruds historie. Og det gjorde han! Han var bare ikke blitt spurt. Historielaget kjente heller ikke til ham for noen år siden, men det har endret seg!

Det var via Steinhoggermuseet på Grorud at jeg ble kjent med ham. Første gang gjalt det veggmalier om steinhoggervirksomhet i en kjellerstue i Bergensveien - hva viser de? Svar på dette fikk jeg av Trond. De er nå avfotografert og henger montert i museet.

Litt senere var det den berømte «hoggelappen» på Romsås, første gang oppdaget på 50-tallet av Trond og et par kamerater. De tenkte de kanskje hadde funnet helle-ristninger. Så gikk vel det hele i glemmeboka igjen, men ble gjenoppdaget på 90-tallet. Nå har det fått en informerende plakat OG et skilt fra Oslo Byes Vel, under høytidelig åpning av kulturministeren dengang; Trine Skei Grande. Og Trond Larsen.

Den siste store fortellingen er om borgen øverst i Ravnkollen. Igjen var gutta ute, og hadde bygd seg ei borg av stein, delvis fra gammelt steinbrudd. En dag kommer de opp, og så er det noen som har flyttet inn, lagt tak og bygget oven der! Borgen kjente jeg til fra før, men ikke historien rundt. Gutta syntes det var morsom med en leieboer, og de ble godt kjent. Mannen - Listøl het han, flyttet senere inn i ei lita stue på Romsås. Imens vokste blokkene opp rundt ham. Her var Trond ofte, og han var full av morsomme historier. Når han først kom



igang var det utrolig hva som dukket opp, og han husket enormt mye!

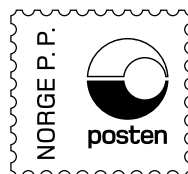
Men mer enn all verdens info jeg har fått av ham som selvfølgelig har gavenet Steinhoggermuseet på Grorud, satte jeg pris på hans vennlighet og hans store engasjement. Han hadde mange helseproblemer den tida jeg kjente ham, men han deltok så sant han kunne på alt han hadde satt seg fore eller lovet å hjelpe til med. Jeg har også hatt mange hyggelige kaffestunder hjemme hos ham, og bl.a. lært mye om både Grorudhagen nedre og «Høgda», der både den ene og andre også har bodd.

Det ser ut som en del av Groruds historie nå er på vei ut.

Hvil i fred, Trond.

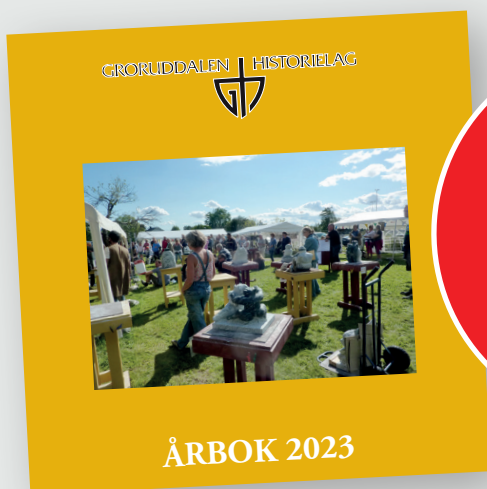
Bisettelsen fant sted i Grorud kirke
fredag 22/12 - 2023

Returadresse: Groruddalen Historielag, Postboks 37 Grorud, 0905 OSLO



Bestselger hos Nordli Grorud i 2023!

NÅ ER DEN HER!



**Kun kr
200,-**

Kjøp boka i bokhandlene på Grorud og Stovner
eller på Deichmanske bibliotek på Bjerke.
Du kan også bestille den i vår nettbutikk

grohi.no